

Рецензія

кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри публічного права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Меленко Оксани Володимирівни на дисертаційне дослідження

Ватаманюка Андрія Васильовича «Конституційний судовий діалог»

1. **Ступінь актуальності обраної теми.** Тема дисертаційного дослідження «Конституційний судовий діалог» є надзвичайно актуальною в умовах трансформації сучасного глобального правопорядку. На сьогодні відбувається переосмислення традиційних підходів до функціонування національних правових систем, які вже не можуть ефективно розвиватися ізольовано від міжнародних правових процесів. Глобалізація, інтеграційні процеси та універсалізація стандартів прав людини зумовлюють необхідність постійної взаємодії між судами різних держав та міжнародними судовими інституціями. У цих умовах конституційні суди перестають бути виключно національними арбітрами конституційності та дедалі більше виступають учасниками міжнародного правового дискурсу. Через використання практики іноземних конституційних судів, міжнародних судових органів і загальновизнаних правових принципів вони беруть участь у формуванні спільного правового простору, заснованого на верховенстві права, демократії та повазі до прав людини.

Саме тому конституційний судовий діалог слід розглядати не лише як теоретичну концепцію, а й як важливий механізм правової комунікації, що забезпечує обмін правовими позиціями, сприяє гармонізації конституційної юриспруденції та дозволяє судам ефективніше реагувати на сучасні глобальні виклики. Дослідження цього феномена має вагоме значення як для розвитку конституційно-правової науки, так і для удосконалення практики конституційного судочинства.

Наукова актуальність дисертаційного дослідження додатково зумовлюється недостатнім рівнем теоретичного осмислення феномену конституційного судового діалогу в сучасній юридичній науці. Незважаючи на широке поширення цього явища у практиці конституційної юстиції та міжнародного судового співробітництва, дотепер відсутня цілісна концептуальна модель, яка б комплексно розкривала його природу, форми реалізації та юридичне значення. Поняття «судовий діалог» нерідко використовується в науковій літературі як загальнотеоретична метафора, тоді як його зміст, структурні елементи та місце в системі конституційно-правових категорій залишаються дискусійними.

Спеціальної уваги потребують питання визначення меж суддівського розсуду під час використання практики конституційних запозичень, формування науково обґрунтованої класифікації моделей міжсудової комунікації, зокрема з урахуванням особливостей європейської та американської правових традицій, а також дослідження процесуальних механізмів забезпечення судового діалогу, включаючи потенціал інституту окремої думки судді як самостійного інструменту правової комунікації. Відсутність системних наукових підходів у цій сфері зумовлює фрагментарність правозастосовної практики та створює ризики непослідовного використання іноземного й міжнародного правового досвіду, що може негативно впливати на забезпечення принципу правової визначеності.

Особливого значення дослідження набуває для України в умовах реалізації євроінтеграційного курсу та поступового входження до спільного європейського конституційного простору. За таких обставин перед Конституційним Судом України постає завдання не механічної рецепції правових позицій міжнародних судових інституцій, а формування повноцінної партнерської взаємодії з ними на засадах взаємоповаги та конституційної рівності. Конституційний судовий діалог у цьому контексті виступає важливим механізмом узгодження національної конституційної практики з європейськими

стандартами захисту прав людини, водночас забезпечуючи збереження конституційної самобутності, суверенітету та правової ідентичності держави.

Актуальність теми зумовлена також потребою подальшого вдосконалення функціонування інституту конституційної юстиції в Україні та зміцнення суспільної довіри до органів правосуддя. Осмислення діяльності Конституційного Суду України крізь призму діалогічної моделі судочинства відкриває нові можливості для підвищення якості аргументації судових рішень, їхньої відкритості до професійної дискусії та сприйняття в суспільстві. Водночас дисертаційне дослідження має виразне практичне спрямування, оскільки містить пропозиції щодо вдосконалення положень Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту Конституційного Суду України, що сприяє трансформації теоретичних напрацювань у дієві процесуальні механізми реалізації конституційного судового діалогу.

Таким чином, актуальність дисертації полягає у формуванні принципово нового погляду на природу конституційного правосуддя, що забезпечує стабільність, модернізацію та інституційну стійкість правової системи України в умовах глобальних змін.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформованих у дисертації.

Рукопис є ґрунтовним аналізом конституційного судового діалогу, зокрема таких його форм як конституційних запозичень та окремої думки судді конституційного суду через призму комплексного порівняльно-правового аналізу американської та європейської моделей конституційного судового діалогу з визначенням особливостей кожної та можливостей їх адаптації до українських умов.

Дисертантом обрано низку методологічних підходів, з-поміж яких, історичний, порівняльно-правовий, структурно-логічний, функціональний, діалектичний, формальний та ін. Загальні логічні прийоми (індукції, моделювання, спостереження, аналіз, синтез, експеримент) використано для

уточнення змісту окремих понять, а також формулювання ключових у дисертації дефініцій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації А.В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог», визначається внутрішньою несуперечливістю її концептуальної архітектури, яка успішно трансформує абстрактні теоретичні гіпотези у верифіковані прикладні результати. Достовірність отриманих автором висновків є безпосереднім наслідком суворого дотримання наукової методології та високої репрезентативності джерельної бази. Евристичний потенціал методологічного інструментарію виявляється у відмові від однобічного догматичного аналізу на користь поліметодологічного підходу, де обґрунтованість базових положень досягнута завдяки синергії герменевтичного методу, що дозволив розкрити глибинний зміст судових рішень та окремих думок крізь призму правової комунікації, та компаративістського аналізу. При цьому порівняльне дослідження американської та європейської моделей конституційної юрисдикції виконано не як механічний опис, а як генетичний аналіз міграції правових ідей, що наочно доводить об'єктивність висновків про існування та функціонування доктрини конституційних запозичень.

Емпірична репрезентативність та глибина джерельної бази безпосередньо гарантують достовірність дисертації, оскільки висновки автора базуються на суцільній вибірці рішень та ухвал Конституційного Суду України, з особливою увагою до інституту окремої думки як внутрішньої форми діалогу, а також на ретельному аналізі практики Європейського суду з прав людини та Суду ЄС, що дозволило уникнути припущень і вибудувати висновки на реальному, верифікованому юридичному підґрунті. Логічна структура праці підпорядкована суворим причинно-наслідковим зв'язкам, де теоретичне обґрунтування зміщення парадигми конституціоналізму від ієрархічності до діалогічності логічно зумовлює аналіз конкретних інституційних форм міжсудового спілкування, що, зрештою, знаходить своє закономірне завершення у розробці практичних рекомендацій для національного

законодавця. Наостанок, високий апробаційний ценз та нормативно-практична валідність підтверджуються незалежною експертизою через публікацію у провідних фахових виданнях України та апробацією на наукових форумах. Зокрема, основні положення та результати дисертації висвітлено у чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одній статті, опублікованій у виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України та проіндексованому у наукометричній базі даних Scopus; розділі міжнародної монографії, а також у восьми тезах доповідей на науково-практичних міжнародних, всеукраїнських конференціях. Таке представлення результатів наукової роботи повною мірою вказує, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, яка має завершений характер, а прикладні рекомендації щодо реформування Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ мають високий ступінь обґрунтованості, оскільки пропонують чіткі, готові до імплементації формулювання юридичних новел. Все це дозволяє стверджувати, що дисертаційне дослідження демонструє належний рівень академічної зрілості, а всі його результати є цілком достовірними та аргументованими.

У рецензованій роботі, як автор вірно зазначає, що вперше, сформовано цілісну методологічну концепцію «конституційного судового діалогу» як сучасної парадигми конституціоналізму, що гармонізує національний суверенітет із транснаціональними правовими цінностями. Автор комплексно обґрунтував ознаки, форми та рівні цього феномену, розкривши потенціал суддівського розсуду, окремих думок суддів та доктрини конституційних запозичень у контексті діалогічного підходу. Особливу практичну цінність має здійснене порівняльно-правове дослідження американської та європейської моделей правосуддя, на основі якого розроблено предметні критерії та механізми адаптації передового міжнародного досвіду до сучасних українських реалій.

Дисертаційне дослідження має чітку логіко-структурну побудову, що сприяє легкому сприйняттю академічного тексту.

3. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри відповідно до наукових тем кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394), «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449), НДР «Впровадження стандартів юстиції Європейського Союзу у перехідне правосуддя України та інтенсифікація їхньої продуктивності цифрових рішень» (4/46 державний реєстраційний номер: 0126U000627). Тему дисертації затверджено рішенням Науково-технічної ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес і можуть бути використані:

- у правотворчій діяльності під час розробки та модернізації вітчизняних законодавчих актів, що регулюють процес здійснення конституційного правосуддя;

- у правотворчій діяльності як методична основа та аналітичне підґрунтя для формування правозастосовної практики, зокрема при підготовці рішень Конституційного Суду України, сприяючи підвищенню рівня їхньої аргументованості, юридичної переконливості та відповідності сучасним стандартам конституційного правосуддя;

- в освітньому процесі як базис при підготовці робочих програм і розробці модулів з аналізу вітчизняного законодавства та європейської практики у сфері конституційного правосуддя, а також під час проведення занять і тренінгів для здобувачів вищої освіти з конституційного права,

підготовки монографій, підручників, навчальних та навчально-методичних посібників, практикумів із зазначених дисциплін;

- в правовиховній діяльності – для підвищення рівня правової культури громадян та громадянського суспільства.

4. Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз дисертаційної роботи А.В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» та опублікованих за її матеріалами наукових праць дозволяє констатувати повне дотримання здобувачем нормативно-правових та етичних вимог щодо академічної доброчесності. Дослідження є результатом особистої, самостійної творчої праці автора, у якому повністю відсутні ознаки текстових запозичень без посилань, неправомірного використання чужих ідей (академічного плагіату) або повторного оприлюднення власних результатів під виглядом нових (самоплагіату). Коректність використання наукового інструментарію підтверджується тим, що при аналізі рішень Конституційного Суду України, прецедентної практики ЄСПЛ, актів Суду ЄС, а також теоретичних розробок вітчизняних та іноземних правознавців, автор чітко відокремлює власні аналітичні висновки від позицій інших суб'єктів правової комунікації. Цитування, концептуальні запозичення чи посилання на нормативно-доктринальні джерела супроводжуються точним науковим апаратом із зазначенням конкретних сторінок, назв та авторів оригінальних публікацій. У роботі не виявлено фактів фабрикації юридичних фактів чи фальсифікації емпіричних матеріалів судової практики, що свідчить про високу професійну відповідальність дослідника та відповідність роботи положенням Закону України «Про освіту».

5. Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертаційної роботи щодо її змісту та оформлення

Водночас, позитивно оцінюючи загальну спрямованість та результати дослідження, у порядку наукової дискусії вважаємо за доцільне отримати відповіді на наступні питання.

1. Обґрунтовуючи сутність «конституційного діалогізму» у Другому розділі, здобувач стверджує, що судовий діалог є перманентним, безперервним процесом узгодження правових позицій між судами та законодавцем. Тут виникає глибока доктринальна суперечність із класичним принципом остаточності, загальнообов'язковості та невідкличності рішень органів конституційної юрисдикції (*res judicata*). Якщо рішення Конституційного Суду є остаточним і не може бути оскаржене чи змінене іншими гілками влади, то концепція «безперервного діалогу» (яка передбачає можливість подальшої дискусії та перегляду позицій) потенційно підриває стабільність конституційного ладу. Автору варто було чіткіше розмежувати процесуальні межі, де закінчується легітимне діалогічне обговорення і де рішення суду набуває абсолютної, імперативної сили, що виключає будь-який подальший «компроміс».

2. Формулюючи підсумки дослідження наприкінці основних розділів, автор обґрунтовано акцентує увагу на позитивному потенціалі конституційного судового діалогу для розвитку сучасного правопорядку та вдосконалення конституційної юстиції. Водночас окремі висновки мають переважно якісно-описовий характер і могли б бути посилені шляхом більш чіткого визначення критеріїв оцінювання ефективності діалогічних практик. Зокрема, у роботі недостатньо уваги приділено розробці системи показників, які б дозволяли об'єктивно диференціювати конструктивні форми міжсудової взаємодії, що сприяють розвитку правової системи та забезпеченню єдності правозастосування, від тих її проявів, які потенційно можуть породжувати правову невизначеність або ускладнювати узгодженість судової практики. Урахування зазначеного аспекту могло б додатково посилити прикладне значення дослідження та розширити можливості практичного використання запропонованих автором теоретичних положень.

Однак, висунуті дискусійні положення не заперечують наукових досягнень дисертації Андрія Васильовича Ватаманюка та не впливають на

висновок про належний рівень рецензованого дослідження, його загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Андрія Васильовича Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем, розв'язує конкретне наукове завдання, є актуальною і завершеною. Таким чином дисертаційне дослідження відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановам Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор Ватаманюк Андрій Васильович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича**

Оксана МЕЛЕНКО

висновок про належний рівень рецензованого дослідження, його загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Андрія Васильовича Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем, розв'язує конкретне наукове завдання, є актуальною і завершеною. Таким чином дисертаційне дослідження відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановам Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор Ватаманюк Андрій Васильович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічного права

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

Оксана МЕЛЕНКО

